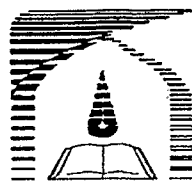

۲۹۹۲
مکتوب

۱.۷۲.۱

۸۷/۱/۱۹۳۴۴
۸۷-۱۲۵

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیایی سیاسی

تحلیل فضایی - امنیتی خطوط انتقال انرژی در ایران (خطوط لوله نفت و گاز)

حمید مستجابی سرهنگی

استاد راهنما

دکتر زهرا احمدی پور

استاد مشاور

دکتر محمدرضا حافظ نیا

آذر ۸۷

۱۰۷۲۰۸

کتابخانه اطلاعات و آرکائیو ملی ایران
تهران

۱۳۸۷ / ۱۱ / ۱۳

اگر شایسته تقدیم باشم:

تقدیم به پدرم

که مشعل تابناک وجودش، چشم و چراغ زندگانی و
روشنی بخش قلب من است.

تقدیم به نگاه پر مهر مادرم

شمع تابناک زندگیم که وجودم برایش همه رنج و
وجودش برایم همه مهر است.

و تقدیم به برادران مهربانم

که چشم به آینده و

موفقیت هایشان دارم.

تقدیر و تشکر

اکنون که با الطاف الهی و مساعدت اساتید و دوستان گرامی این پژوهش به اتمام رسید بر خود لازم می‌دانم تا مراتب تشکر و امتنان خود را از کسانی که در تمام دوره تحصیلی و همچنین در طول تهیه این پایان نامه اینجانب را یاری نمودند، ابراز نمایم.

با سپاس فراوان از استاد گرانقدر و فرزانه جناب آقای **دکتر زهرا احمدی پور** که راهنمایی در تألیف این پایان نامه و ارشاد در تمامی مراحلش با ایشان بوده و سطر به سطر این اثر از نظر نکته‌سنج و نکته‌یاب ایشان گذشته‌است.

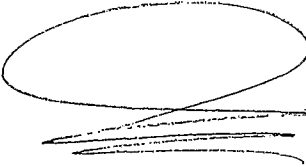
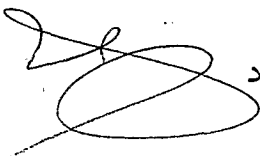
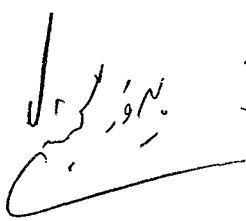
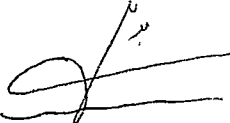
از **دکتر محمدرضا حافظ نیا**، استاد مشاور پایان نامه که با رهنمودهای ارزنده خویش به غنای تحقیق افزودند، نهایت سپاسگزاری را می‌نمایم.

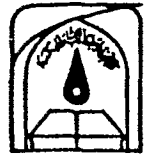
از اساتید محترم مدعو، آقای **دکتر پیروز مجتهدزاده** و خانم **دکتر مرجان بدیعی** نیز که با بذل توجه و نکته‌سنجی هایشان کاستی‌های این رساله را بر طرف نمودند؛ تقدیر و تشکر می‌نمایم.

از همکلاسی‌های خوبم آقایان رضا الهوردیزاده، رضا ملاحسینی، مصطفی قادری و حشمت کشاورزی و همچنین تمام دوستانی که در اجرای این پژوهش اینجانب را قرین لطف خود قرار دادند تقدیر و تشکر نموده و برای همگی آنان آرزوی توفیق دارم.

تائیدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهائی پایان نامه آقای حمید مستجابی سرهنگی تحت عنوان: "تحلیل فضایی امنیتی خطوط انتقال انرژی در ایران (نفت و گاز)" را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱-استاد راهنما	دکتر زهرا احمدی پور	استادیار	
۲-استاد مشاور	دکتر محمدرضا حافظ نیا	استاد	
۳-استاد ناظر	دکتر پیروز مجتهدزاده	دانشیار دانشیار	
۴-استاد ناظر	دکتر مرجان بدیعی	استادیار	

بسمه تعالی

آیین‌نامه چاپ پایان‌نامه (رساله)‌های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان‌نامه (رساله)‌های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیت‌های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه (رساله)ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته جغرافیای سیاسی است که در سال ۱۳۸۷ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر زهرا احمدی پور، مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر محمد رضا حافظی و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر — از آن دفاع شده است.»

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیبه کند.

ماده ۵ دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب عهد مسئوبی سرخنی دانشجوی رشته جغرافیای سیاسی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی: عهد مسئوبی سرخنی

تاریخ و امضا: ۱۳۸۷/۱۰/۲۴

دستورالعمل حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاستهای پژوهشی دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عنوان پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد ذیل را رعایت نمایند:

ماده ۱- حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های مصوب دانشگاه متعلق به دانشگاه است و هرگونه بهره‌برداری از آن باید با ذکر نام دانشگاه و رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای مصوب دانشگاه باشد.

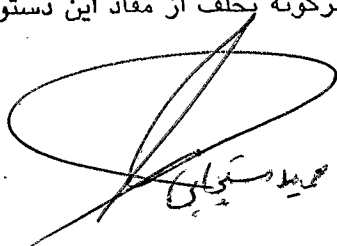
ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی می‌باید به نام دانشگاه بوده و استاد راهنما نویسنده مسئول مقاله باشند. تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با مجوز کتبی صادره از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق حوزه پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این دستورالعمل در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۸۴/۴/۲۵ در شورای پژوهشی دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا است و هرگونه تخلف از مفاد این دستورالعمل از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود.

طریق مراجع قانونی قابل پیگیری خواهد بود. ۱۳۸۴/۸/۲۵

چکیده

مصرف انرژی در کشور ما بدلیل رشد اقتصادی، رشد جمعیت و گسترش شهرنشینیدارای رشد شدیدی می باشد؛ بطوریکه مصرف فرآورده های نفتی در سال ۱۳۸۶ نسبت به سال قبل از خود رشدی در حدود ۳/۵ درصد داشته است و مصرف گاز طبیعی نیز رشدی ۱۲ درصد داشته است. افزایش مصرف در داخل کشور و تغییر الگوی مصرف از فرآورده های نفتی به گاز طبیعی و همچنین فاصله زیاد بین میادین تولید که عمدتاً در جنوب و جنوب غربی کشور تا بازار مصرف داخلی و خارجی باعث گسترش شبکه خطوط لوله نفت و گاز شده است. از سوی دیگر این خطوط لوله در طول مسیر خود از میادین تولید تا بازار مصرف داخلی و خارجی باید مسیر طولانی را طی کنند که در طول این مسیر با مخاطرات گوناگون امنیتی روبرو می باشند. این مخاطرات به نوبه خود می تواند تهدیدی برای محیط پیرامون خود و سکونتگاههای انسانی اطراف خود باشند. بنابراین باید در طراحی مسیر و استقرار خطوط لوله نفت و گاز شاخص های گوناگون امنیتی را در نظر گرفت. این تحقیق برآن است که نقش شاخص های گوناگون امنیتی را در طراحی مسیر و استقرار خطوط لوله انرژی مورد بررسی قرار دهد.

واژه های کلیدی: امنیت، امنیت انرژی، خطوط انتقال انرژی، ایران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات و روش تحقیق
۲-۱-۱	مقدمه..... ۲
۲-۱-۲	طرح مسئله..... ۲
۳-۱-۳	اهداف تحقیق..... ۴
۴-۱-۴	سوالات تحقیق..... ۴
۵-۱-۵	فرضیه ها..... ۴
۶-۱-۶	روش انجام تحقیق..... ۵
۷-۱-۷	محدودیت تحقیق..... ۵
۸-۱-۸	اجنبه جدید بودن و نوآوری..... ۵
۹-۱-۹	تعریف مفاهیم..... ۵
۱۰-۱-۱۰	پیشینه تحقیق..... ۶
۱۱-۱-۱۱	ساماندهی پژوهش..... ۷
	فصل دوم: مفاهیم و مباحث نظری تحقیق
۱-۲-۱	امنیت..... ۹
۲-۲-۲	تعریف امنیت ملی..... ۱۰
۳-۲-۳	ویژگیهای امنیت ملی..... ۱۴
۱-۳-۲-۱	نسبی بودن امنیت..... ۱۴
۲-۳-۲-۲	متغیر بودن احساس امنیت..... ۱۴

- ۱۶ ۳-۳-۲ بررسی تاریخی مفهوم امنیت ملی
- ۲۰ ۴-۲ جنبه های داخلی و خارجی امنیت
- ۲۰ ۱-۴-۲ بعد داخلی امنیت
- ۲۱ ۲-۴-۲ بعد خارجی امنیت
- ۲۱ ۵-۲ عوامل تاثیر گذار بر امنیت ملی
- ۲۲ ۶-۲ ابعاد امنیت ملی
- ۲۲ ۱-۶-۲ بعد نظامی
- ۲۳ ۲-۶-۲ بعد سیاسی
- ۲۴ ۳-۶-۲ بعد اقتصادی
- ۲۶ ۴-۶-۲ بعد اجتماعی
- ۲۸ ۵-۶-۲ بعد زیست محیطی
- ۲۹ ۶-۶-۲ بعد جغرافیایی
- ۳۰ ۷-۲ امنیت منطقه
- ۳۱ ۸-۲ ژئواکونومی
- ۳۲ ۹-۲ ژئوپلیتیک انرژی

فصل سوم: روش تحقیق

- ۳۴ مقدمه
- ۳۴ ۳- روش تحقیق
- ۳۴ ۱-۳- روش کتابخانه ای
- ۳۴ ۲-۳ تهیه و تنظیم پرسشنامه
- ۳۵ ۳-۳ مشخصات و ویژگی های پرسشنامه

۳-۴ مشخصات و ویژگیهای پاسخ دهندگان..... ۳۵

۳-۵ روش تجزیه و تحلیل پرسشنامه..... ۳۶

فصل چهارم: منابع انرژی جهان و ایران

ذخایر انرژی جهان

مقدمه..... ۳۹

۴-۱ چشم انداز عرضه و تقاضا نفت و گاز در آینده..... ۳۹

۴-۱-۱ بررسی ذخایر نفت جهان..... ۴۱

۴-۱-۱-الف) محورهای عمده عرضه کننده نفت خام جهان در آینده..... ۴۴

۴-۱-۱-ب) بزرگترین میادین نفتی جهان..... ۴۲

۴-۲ ذخایر گاز طبیعی جهان..... ۴۶

۴-۲-۱- مهمترین حوضه های گازی جهان..... ۴۷

۴-۲-۱-الف) بزرگترین میادین گازی جهان..... ۴۹

۴-۲-۱-ب) میدان گازی پارس جنوبی..... ۵۱

ذخایر انرژی ایران

۴-۳ تاریخچه نفت..... ۵۱

۴-۳-۱ نفت و انقلاب اسلامی..... ۵۷

۴-۳-۱-الف) سیاست دولت انقلابی در قبال نفت..... ۵۸

۴-۳-۱-ب) سیاست های دولتها در قبل و بعد از انقلاب در زمینه تولید نفت..... ۶۱

۴-۳-۲ ذخایر نفتی ایران..... ۶۲

۴-۳-۲-۱ میادین نفتی خشکی..... ۶۳

۶۴ ۲-۲-۳-۴ میادین نفتی دریایی
۶۵ ۳-۲-۳-۴ میادین مشترک نفتی
۶۸ ۴-۲-۳-۴ ذخایر نفتی دریای خزر
۷۰ ۴-۴ خطوط لوله نفت
۷۰ ۱-۷-۴ انتقال نفت خام
۷۵ ۵-۴ تاریخچه گاز طبیعی
۷۶ ۱-۵-۴ سیاست دولتهای قبل و بعد از انقلاب در زمینه صنعت گاز
۷۶ ۲-۵-۴ منابع گاز کشور
۷۷ ۲-۵-۴ (الف) میادین گاز خشکی
۷۷ ۲-۵-۴ (ب) میادین گازی دریایی
۷۷ ۲-۵-۴ (ج) میادین مشترک گازی
۷۸ ۳-۵-۴ تولید گاز در ایران
۸۱ ۴-۵-۴ مصرف گاز در داخل کشور
۸۳ ۵-۵-۴ انتقال گاز طبیعی
۸۳ ۱-۵-۵-۴ انتقال گاز طبیعی به وسیله خط لوله
۸۴ ۲-۵-۵-۴ شبکه های اصلی خطوط سراسری گاز ایران
۸۵ فصل پنجم: یافته های تحقیق
۹۳ مقدمه
	بخش اول
۹۴ ۵- یافته های پرسشنامه

بخش دوم

- ۱-۵ نقش متغیرهای اقتصادی در طراحی مسیر خطوط لوله..... ۱۰۳
- ۵-۱-۱-الف) واردات نفت خام ۱۰۳
- ۵-۱-۱-ب) خط لوله نفت نكاء جاسک..... ۱۰۴
- ۵-۱-۲- صادرات گاز ایران..... ۱۰۵
- ۵-۱-۲-الف) صادرات گاز ایران به ترکیه..... ۱۰۵
- ۵-۱-۲-ب) صادرات گاز ایران به ارمنستان..... ۱۰۶
- ۵-۱-۲-ج) صادرات گاز ایران به اروپا..... ۱۰۷
- ۵-۱-۲-د) خط لوله نوباکو..... ۱۰۷
- ۵-۱-۲-س) صادرات گاز به هند و پاکستان..... ۱۰۸
- ۵-۱-۳- دسترسی مردم و صنایع به منابع انرژی..... ۱۱۰
- ۵-۱-۳-الف) دسترسی مردم به فرآورده های نفتی..... ۱۱۰
- ۵-۱-۳-ب) مصرف داخلی گاز طبیعی..... ۱۱۵
- ۵-۲- نقش متغیرهای جغرافیایی در استقرار خطوط لوله انرژی..... ۱۱۸
- ۵-۲-۱- تهدیدات عوامل طبیعی..... ۱۱۹
- ۵-۲-۲- تهدیدات عوامل انسانی..... ۱۲۴
- ۵-۳- نقش متغیرهای زیست محیطی در استقرار خطوط لوله انرژی ۱۲۹
- ۵-۴- نقش متغیرامنیت اجتماعی در استقرار خطوط لوله انرژی..... ۱۳۰
- ۵-۴-۱- عدالت اجتماعی ۱۳۱
- ۵-۴-۲- نقش تنوع قومی در توزیع و انتقال انرژی در کشور..... ۱۳۳

فصل ششم: تجزیه و تحلیل و استنتاج.....	۱۳۶
مقدمه.....	۱۳۷
۶- آزمون فرضیات با استفاده از یافته های پرسشنامه.....	۱۳۷
۶-۱ آزمون فرضیه اول.....	۱۳۷
۶-۲ آزمون فرضیه دوم.....	۱۳۸
۶-۳ آزمون فرضیات با استفاده از یافته های کتابخانه ای.....	۱۴۰
۶-۴ آزمون فرضیه اول.....	۱۴۰
۶-۵ آزمون فرضیه دوم.....	۱۴۲
۶-۶ آزمون فرضیات.....	۱۴۳
۶-۷ نتیجه گیری.....	۱۴۳
۶-۸ ارائه پیشنهادات.....	۱۴۴
فهرست منابع.....	۱۴۶
چکیده انگلیسی.....	۱۵۳

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲ شاخص های عمده امنیت.....	۱۳
جدول ۲-۲ تحول زمانی مفهوم امنیت ملی.....	۱۷
جدول ۳-۲ ابعاد و شاخص های امنیتی در طراحی مسیر و استقرار خطوط لوله انرژی.....	۳۰
جدول ۱-۴ پیش بینی مصرف حامل های انرژی از سال ۲۰۰۶ تا سال ۲۰۳۰.....	۳۹
جدول ۲-۴ آخرین وضعیت ذخایر اثبات شده نفت خام جهان.....	۴۱
جدول ۳-۴ میزان تولید نفت خام کشورها در سال ۲۰۰۷.....	۴۳
جدول ۴-۴ بزرگترین میادین نفتی جهان.....	۴۴
جدول ۵-۴ میزان ذخایر گاز طبیعی جهان در سال ۲۰۰۷.....	۴۷
جدول ۶-۴ پراکندگی ذخایر گازی جهان.....	۴۸
جدول ۷-۴ میادین گازی جهان.....	۴۹
جدول ۸-۴ میزان تولید نفت در ایران در سالهای مختلف قبل از انقلاب.....	۶۱
جدول ۹-۴ میزان تولید نفت در ایران در سالهای مختلف بعد از انقلاب.....	۶۲
جدول ۱۰-۴ تولید نفت خام در شرکتهای فعال در خشکی در سال ۱۳۸۶.....	۶۳
جدول ۱۱-۴ تولید نفت خام در شرکت نفت فلات قاره ایران در سال ۱۳۸۶.....	۶۵
جدول ۱۲-۴ مشخصات میادین مشترک نفتی.....	۶۷
جدول ۱۳-۴ بلوک های نفتی ایران در دریای خزر.....	۶۹
جدول ۱۴-۴ عمده ترین خطوط لوله های نفتی کشور.....	۷۴
جدول ۱۵-۴ مشخصات میادین مشترک گازی.....	۷۸
جدول ۱۶-۴ تولید گاز غنی میادین مستقل گازی در سال ۱۳۸۶.....	۷۹

- جدول ۴-۱۷ روند مصرف گاز طبیعی کشور به تفکیک بخش های مصرف کننده..... ۸۲
- جدول ۴-۱۸ خطوط سراسری شبکه گاز ایران..... ۸۹
- جدول ۵-۱ فراوانی شاخص های امنیت اقتصادی..... ۹۴
- جدول ۵-۲ فراوانی شاخص های امنیت اجتماعی..... ۹۵
- جدول ۵-۳ فراوانی شاخص های امنیت زیست محیطی..... ۹۶
- جدول ۵-۴ فراوانی شاخص های امنیت طبیعی..... ۹۷
- جدول ۵-۵ فراوانی شاخص های امنیت انسانی..... ۹۸
- جدول ۵-۶ فراوانی شاخص های امنیت جغرافیایی..... ۹۹
- جدول ۵-۷ آزمون فرضیات تک نمونه ای..... ۱۰۱
- جدول ۵-۸ جدول میانگین متغیرهای امنیتی..... ۱۰۱
- جدول ۵-۹ وضعیت صادرات گاز کشور از طریق خطوط لوله..... ۱۰۹
- جدول ۵-۱۰ میادین تامین کننده خوراک نفت خام پالایشگاههای کشور..... ۱۱۱
- جدول ۵-۱۱ خطوط لوله فرآورده ها نفتی..... ۱۱۳
- جدول ۵-۱۲ تعداد خانوارهای و تعداد شهرهای تحت پوشش گاز تا پایان سال..... ۱۱۷

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۱۹.....	نمودار ۱-۲ دگرگونی چارچوب امنیت ملی در دوران پس از جنگ سرد.....
۳۶.....	نمودار ۱-۳: سازمانی وزارت نفت.....
۹۵.....	نمودار ۱-۵: فراوانی شاخص های امنیت اقتصادی.....
۹۶.....	نمودار ۲-۵: فراوانی شاخص های امنیت اجتماعی.....
۹۷.....	نمودار ۳-۵: فراوانی شاخص های امنیت زیست محیطی.....
۹۸.....	نمودار ۴-۵: فراوانی شاخص های امنیت طبیعی.....
۹۹.....	نمودار ۵-۵: فراوانی شاخص های امنیت انسانی.....
۱۰۰.....	نمودار ۶-۵: فراوانی شاخص های امنیت جغرافیایی.....
۱۰۲.....	نمودار ۷-۵: نمودار میانگین متغیرهای امنیتی.....

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۴۵.....	نقشه ۱-۴ تولید نفت خام جهان
۵۰.....	نقشه ۲-۴ تولید گاز جهان
۷۲.....	نقشه ۳-۴ خطوط لوله نفت و گاز ایران
۸۰.....	نقشه ۴-۴ میادین تولید گاز ایران
۹۱.....	نقشه ۵-۴ خطوط لوله گاز ایران
۱۲۲.....	نقشه ۱-۵ گسل و خطوط لوله نفت و گاز ایران
۱۲۶.....	نقشه ۲-۵ خطوط لوله نفت و گاز و نقاط شهری

فصل اول

کلیات و روش تحقیق

انرژی به عنوان ماده اولیه برای هر نوع فعالیت تولیدی لازم می باشد. در واقع محرک اصلی برای تحقیق توسعه، دسترسی به این منابع انرژی می باشد. کشور ایران به واسطه موقعیت بی همتای ژئوپلیتیک^۱ و ظرفیت های بالایی ژئواکونومی^۲، داشتن منابع عظیم نفتی و گازی به ویژه در کرانه های خلیج فارس دارای توان تاثیر گذاری بالای در مناسبات بین المللی در حوزه تولید مواد هیدروکربنی به ویژه انرژی است. بطوریکه ایران با داشتن ۱۲ درصد ذخایر نفتی جهان و ۱۶ درصد ذخایر گازی جهان و همچنین قرارگیری آن در بین دو انبار بزرگ انرژی جهان و همچنین مجاورت آن با دو بازار بزرگ مصرف انرژی (بازار جنوب آسیا در قسمت شرقی و اتحادیه اروپا در قسمت غربی)، باعث بالا بردن ظرفیت ژئواکونومی ایران برای در اختیار گرفتن محوریت انرژی در منطقه و جهان شده است.

از سوی دیگر رشد اقتصادی، رشد جمعیت و گسترش شهرنشینی در کشور باعث افزایش مصرف این مواد هیدروکربنی در داخل کشور شده است بطوریکه مصرف فرآورده های نفتی در سال ۱۳۸۶ نسبت به سال قبل از خود رشدی در حدود ۶/۵ درصد داشته است و مصرف گاز طبیعی نیز رشد در حدود ۱۲ درصد داشته است (ترازنامه هیدروکربوری، ۵:۱۳۸۵). در این بین مهمترین وسایل انتقال این مواد، خطوط لوله بودند که با افزایش مصرف این مواد این شبکه خطوط هم باید گسترش پیدا کنند که عدم توجه مسئولین در گسترش و حفظ این خطوط لوله باعث بوجود آمدن مشکلات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می شوند که می توانند امنیت ملی کشور را مورد تهدید قرار دهند.

۱-۲- بیان مساله و ضرورت تحقیق

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد، ژئوپولیتیک مفهوم جدیدی پیدا کرد. تا این زمان قدرت نظامی و سلاحهای اتمی و شیمیایی به عنوان عامل اساسی تعیین کننده در معادلات ژئوپلیتیکی قلمداد می شد که بعد از این دوره عامل اقتصادی جایگزین قدرت نظامی در معادلات ژئوپلیتیکی گردید.

¹ - Geopolitics

² - Geoeconomics